

HET JAAR DUIZEND

Het was 949 na Christus. In West-Europa waren na de Romeinse tijd de steden ontvolkt, oorlog was normaal geworden en nog weinig mensen konden lezen en schrijven. Onder Karel de Grote had het even geleken of de vrede zou worden hersteld, maar na zijn dood viel zijn rijk uiteen, de chaos keerde terug en bovendien kwamen de Noormannen. Kortom, het was niet best.

In West-Frankenland, zeg maar Frankrijk, regeerde een nazaat van Karel de Grote. Zijn koningin, Gerberga, hoorde aan het hof steeds vaker geruchten over de spoedige komst van de Antichrist. Ze ondervroeg de gasten van haar man, en ook haar dienstmeiden. Ze begreep dat in steeds meer kerken over Johannes werd gepreekt, die geopenbaard had gekregen dat de wereld duizend jaar na Jezus zou vergaan. Ja, zeiden de mensen in de kerken, dat is het. We leven in de eindtijd, vandaar al die ellende. De prekers waren het er alleen niet over eens wanneer het duizend jaar na Jezus zou zijn. Sommigen ruzieden over het jaar waarin Jezus was geboren. Anderen begonnen pas te tellen vanaf Jezus' dood. Weer anderen rekenden uit wanneer bijvoorbeeld Onze Lieve Vrouwe Boodschap zou samenvallen met Goede Vrijdag. Vele jaartallen werden genoemd voor het einde van de wereld, van het meest pessimistische 979 tot het toch ook vrij sombere 1033. Gerberga dacht na over wat ze gehoord had. Ze vroeg de gasten van haar man en haar dienstmeiden wie volgens hen de grootste geleerde van West-Frankenland was. De keus was niet erg groot en bijna iedereen noemde de man die zij ook al in gedachten had: Adso, abt van Montier-en-Der. Gerberga stuurde gewapende knechten naar Adso, met de boodschap dat zij hem wilde spreken.

Na een reis van enkele dagen over oude Romeinse wegen, nieuwe waren nog niet aangelegd, door de knechten beschermd tegen de rovers en de wolven, kwam Adso aan in Reims. De hoofdstad Laon was in handen van een opstandige hertog. Gerberga gaf Adso wijn en brood en vroeg hem naar de toestand in zijn woonstreek. Adso citeerde met volle mond verscheidene bijbelpassages over honger en ziekte en raakte al gauw aangeschoten, want hij was opgelucht dat hij de reis heelhuids had volbracht. Gerberga begon zich af te vragen of Adso echt wel zo geleerd was, maar dacht ook aan de niet erg grote keus. Ze zei dat ze hem de volgende ochtend zou vertellen waarom ze hem had laten komen, gaf hem een tweede kruik wijn mee en liet hem naar een huis brengen waar nog een slaapplek was. Het huis waar het gevluchte hof verbleef was vol.

De volgende ochtend zei ze: 'Adso, vader. De mensen in ons land zijn bang. Dat is te begrijpen. De Noormannen vallen ons niet zo vaak meer aan als vroeger, maar wonen nog steeds langs de kust. U weet dat ze mijn eigen zoon als gijzelaar gevangen hebben gehouden.'

Adso knikte heftig, wat hij onmiddellijk betreurde. Zelfs het hof had niet altijd meer de beschikking over goede wijn.

'Ik begrijp eveneens de angst voor de twisten tussen mijn man en zijn hertogen en graven. Ik bid iedere ochtend en avond dat hij ook deze keer veilig van zijn veldtocht terugkomt.'

Fronsend bedacht ze dat ze nog steeds niet wist waar ze zijn volgelingen in dat geval zou moeten onderbrengen.

'Maar ik hoor ook van een angst die ik niet begrijp en die de weerstand van ons volk tegen de echte gevaren kleiner maakt. Dat is de angst dat de Antichrist komt.'

Hier verslikte Adso zich in de worst die hij als ontbijt at. Het noemen van de Antichrist zo vroeg in de ochtend had hij niet verwacht.

'Ik heb u laten komen omdat ik u een verzoek wil doen. Schrijf voor mij een traktaat waarin u de voorspellingen over het jaar duizend weerlegt. Ik zal zorgen dat het wordt overgeschreven en verspreid onder alle prekers die kunnen lezen, zodat niemand in ons land meer bang hoeft te zijn voor een niet-bestaand gevaar. Wilt u dat voor mij doen, vader?'

Adso stond op en boog, vervuld van een grote liefde voor zijn koningin die hem zo'n eervolle opdracht verleende. Hij rustte nog een dag uit en keerde, voorzien van vele worsten, terug naar zijn klooster.

*

Adso werkte vijf jaar aan het traktaat. Na het eerste jaar kwamen er soldaten uit het heroverde Laon die hem vroegen of hij al opschoot. Adso liet hun de boeken zien die hij over het onderwerp in de bibliotheek van zijn klooster gevonden had. Hij zei dat hij inmiddels de helft ervan had gelezen en klaagde over het moeilijke Latijn van de kerkvaders. De soldaten namen diep onder de indruk afscheid.

Na het tweede jaar nodigde Gerberga Adso uit naar Chalôns-sur-Marne te komen, waar zij en haar man op de hulp wachtten van Otto de Duitser. Adso vroeg de boodschappers hun koningin te vertellen dat hij op het punt stond een reis langs vijf andere kloosters te beginnen, die boeken bezaten die in zijn eigen klooster ontbraken. Hij mopperde over de vele handschriften die in de loop van de jaren waren vernietigd door de Hunnen, de Noormannen en de muizen.

Na het derde jaar stuurde Gerberga geen knechten. Ze was erg druk. Haar man was weer op veldtocht en zij onderhandelde met Otto de Duitser over de vergoeding die deze voor zijn eerder gegeven hulp wilde hebben.

Na het vierde jaar stuurde Adso zelf een boodschap naar Gerberga. Hij vertelde dat hij alle boeken die belangrijk konden zijn gelezen had en begonnen was met schrijven.

Na het vijfde jaar reisde Adso naar Noyon. Binnenvallende Hongaren hadden Laon, Reims en Chalôns-sur-Marne geplunderd. Hij stond trots voor Gerberga.

'Mijn koningin, hier is het traktaat. In de inleiding zult u kunnen lezen dat ik het met grote dankbaarheid aan u opdraag. Ik begin met de behandeling van alle schrijvers die zich in de loop van de afgelopen eeuwen over het probleem hebben uitgelaten. Vervolgens kom ik tot de door u gevraagde weerlegging. Ik wijs alle berekeningen van het wereldeinde als heiligschennis af en toon uit de geschriften van de kerkvaders aan, en één keer uit de bijbel zelf, dat het tijdstip van de ondergang een onkenbaar geheim van God is. Niemand hoeft zich ongerust te maken, hoewel aan de andere kant ook weer wel, want iedere dag kan de Dag des Heren zijn, maar dan hebben we het over de normale en niet over een bijzondere ongerustheid.'

Gerberga knikte. Ze dacht dat dit het was en wilde Adso bedanken voor zijn werk, ook al bleef ze vijf jaar wat aan de lange kant vinden. Maar Adso ging verder.

'Daarna kom ik tot de definitieve verjaging van de angst. Het belangrijkste argument van de voorspellers van het spoedige wereldeinde, bleek mij, is de profetie van Johannes dat de Antichrist zal komen als vier wereldrijken zijn vergaan. Het vierde wereldrijk, zoals wij weten, is het Romeinse. Het is waar dat er van het Romeinse rijk niet veel meer over is. De keizer in Constantinopel heeft in het westen weinig macht meer. Dit argument is inderdaad verontrustend.'

Hij sprak nu met een bezorgde ondertoon.

'Ik echter bewijs dat de waardigheid van de Romeinse keizers sinds Karel de Grote is overgegaan op de Frankische koningen. Zolang ons land door zijn nakomelingen geregeerd wordt zal het Romeinse rijk blijven bestaan en daarmee ook de wereld. De laatste Frankische koning zal de eindkeizer zijn, die zijn kroon en scepter neerlegt in Jeruzalem, en pas daarna zal de Antichrist komen, met horens en klauwen en vurige tanden. Dan zal het water van de zeeën veranderen in bloed, de aarde zal splijten en vlammen dalen neer uit de hemel. De wereld zal reddeloos vergaan, in hitte, donderend geraas en tandengeknars en onder ondraaglijke pijnen.'

In Adso's ogen was een gloed gekomen. Een zonnestraal scheen op het traktaat in zijn uitgestrekte handen.

'Zo eindig ik, Gerberga. Ik heb gedaan wat u wilde. In het nawoord dank ik God en geef ik mij over aan zijn genade.'

Gerberga keek hem weifelend aan. Ze vroeg zich af of dit werkelijk was wat zij bedoeld had en of Adso de perspectieven van Karels nakomelingen wel goed had ingeschat. Maar Adso had zich op de kerkvaders en zelfs de bijbel beroepen en in de gang wachtte de gezant van de hertog van Lotharingen, die als erg ongeduldig bekend stond. Ze schonk Adso twee van haar laatste tien goudstukken en gaf het traktaat aan haar secretaris, die het zonder al te veel fouten zes keer overschreef. De kopieën werden naar andere steden gebracht en met wat

meer fouten nog een aantal keren overgeschreven. De nieuwe kopieën werden aan de geletterde prekers gegeven.

*

Later dat jaar stierf Gerberga's echtgenoot en vluchtte zijzelf naar een klooster. Hun zoon volgde op, maar de hertogen en graven werden nog machtiger, het westelijke Frankrijk viel verder uiteen en velen erkenden helemaal geen koning meer. In het begin citeerden de prekers nog uit Adso's gehele weerlegging van de angst voor het jaar duizend, maar al snel beperkten ze zich tot de enige gedeelten die door hun luisteraars werden onthouden: die over de laatste Frankische koning en de verschrikkingen van de Antichrist. In korte tijd werd het traktaat de belangrijkste en geleerdste bevestiging van de angsten en bij iedere onzekerheid over de troon ontleenden de prekers hun beschrijvingen van de ondergang vooral aan Adso. De angst werd hysterie toen het eerste jaar aanbrak dat als het duizendste na Jezus was genoemd en opnieuw toen de laatste nazaat van Karel de Grote op de troon zoonloos stierf. De paniek was ook erg groot in voor de hand liggende jaren als 999, 1000 en 1001 en bij elke hongersnood, pestepidemie, buitenlandse invasie en ieder onduidelijk bericht over machtswisselingen in Jeruzalem. Pas na de oudejaarsdag van 1033, toen ook het laatste jaar voorbij was dat als het duizendste kon worden beschouwd, gingen de prekers in de kerken over op andere onderwerpen. En langzamerhand vergaten zij en hun luisteraars het traktaat van Adso.

Overigens zijn er ook mensen die menen dat de wereld wel degelijk tussen 979 en 1033 had moeten vergaan. Zij beweren dat God op het laatste moment besloot, om onkenbare redenen, het einde nog duizend jaar uit te stellen.

Wim Jurg, eerder gepubliceerd in de *Literaire Agenda 1999* (Uitgeverij Kwadraat)